

Garešnica od 12. stoljeća do danas

U radu će biti govora o povijesti grada Garešnice – od legende o njezinu porijeklu koja potječe iz 12. st. pa sve do današnjih vremena. Prikazat će se kako su turska osvajanja utjecala na garešnički kraj. Nadalje, bit će riječi o položaju Garešnice kao jednog od kotara u Bjelovarsko-križevačkoj županiji. Zatim će rad prikazati kako su svjetski ratovi te NDH i socijalizam djelovali na život i razvoj garešničkog kraja. Kraj rada govori o razvoju demokracije i njezinim življim političkim zbivanjima koji se događaju od 1989. godine. Značaj Garešnice u Domovinskom ratu te dobivanje statusa grada bit će objašnjeni u zadnjem dijelu rada.

U ovom će radu biti riječi o povijesti malog moslavačkog grada Garešnice. Kroz rad će biti iznijeta povijest grada od 12. st. pa sve do danas. Koji je prvi spomen grada? Kako se grad razvijao kroz povijest? Kako je preživio tursku opasnost te svjetske ratove? Kakav je utjecaj ostavila NDH, socijalizam te demokracija? Na sva ova pitanja pronaći ćete odgovore u radu. Najviše je pri pisanju rada bila korištena knjiga Ruže Lenac-Brleković *Garešnica – od „gara“ do grada*, a uz ostalo i *Vodič kroz Moslavinu* te knjiga *Bjelovarsko-bilogorska županija* Vladimira Strugara.

Od legende do turskih osvajanja

Grad Garešnica danas je treći grad po veličini u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. S istočne strane omeđuje ga rijeka Ilova, a na zapadu i jugozapadu omeđuju ga obronci Moslavačke gore te dolina rijeke Česme. O porijeklu imenu Garešnica govori legenda koja potječe iz 12. st. Kako su u to vrijeme bile česte tatarske i mongolske navale, stanovnici su na uzvisinama postavljali svoje straže da bi se zaštitili od napadača. U slučaju opasnosti, straža bi zapalila vatru kao upozorenje stanovništvu na opasnost. Od gareži tih vatri nastalo je ime Garešnica. (Kovačević, 2005: 136) Osim legende, postoji i jedna vjerodostojnija verzija koja također govori o porijeklu naziva grada Garešnice. Nju je u svojoj knjizi pod nazivom *Garešnica - od „gara“ do grada* iznijela Ruža Lenac-Brleković. Pozivajući se na znanstvene dokaze Stjepana Pavičića, Josipa Buturca te Jurja Čuka u svojoj knjizi iznosi tvrdnju kako je do nastanka imena Garešnice došlo krivom prepiskom mađarskih povjesničara koji su proučavali povijest Slavonije. Krivom prepiskom naziva župe Gračenica kraj Kutine nastalo je ime Garešnica. ([http://www.garesnica.](http://www.garesnica.hr/fds/my_downloads/Prostorni%20plan/0.%20obrazlozenje.pdf)

[hr/fds/my_downloads/Prostorni%20plan/0.%20obrazlozenje.pdf](http://www.garesnica.hr/fds/my_downloads/Prostorni%20plan/0.%20obrazlozenje.pdf), 28.7.2014.)

Ne može se ne spomenuti kako je prostor Garešnice pripadao Garičkoj župi te je garešnički kraj povezan s garičkom poviješću. Toponim Garić veže se uz utvrdu Garić smještenu na Moslavačkoj gori iznad sela Podgarić. U povijesnim se izvorima prvi put utvrda spominje 1256. godine. Zanimljivo je istaknuti da Pavičić smatra da je možda već u 10. st. postojalo utvrđenje. Međutim, o tome nema potvrde u arheološkim istraživanjima, a nije ni utvrđeno kada je postojeća utvrda izgrađena. Garić-grad često je mijenjao gospodare. Godine 1277. kralj Ladislav daruje Garić zagrebačkom biskupu Timoteju, a 1283. daruje ga slavonskom banu Petru. Nadalje, isprava zagrebačkog biskupa Ivana iz 1289. godine govori kako je utvrda Garić ponovno u vlasništvu zagrebačkih biskupa. Tako ostaje do 1412. godine kada Garić postaje vlasništvo Barbare Celjske i tako biva do 1415. godine (Pisk, 2011: 7).

Legenda o porijeklu imena Garešnica - U 12. st. bile su česte tatarske i mongolske navale. Stanovnici su na uzvisinama postavljali svoje straže kako bi se zaštitili od napadača. U slučaju opasnosti, straža bi zapalila vatru kao upozorenje stanovništvu na opasnost. Od gareži tih vatri nastalo je ime Garešnica.

Ostaci Garić-града

Ipak, u nekim se izvorima spominje da je utvrda u njezinu vlasništvu bila i 1418. g. pa je moguće da ju je izgubila 1419. g. zbog navodne afere s kaštelanom Malog Kalnika, Neuhäuselom, pa je pala u nemilost supruga Žigmunda. Utvrda ostaje u njegovim rukama do 1429. kada ju prodaje zagrebačkom biskupu Ivanu I. Albenu. On je vlasnik do 1444. kada utvrdu zaposjeda ban Matko Talovac u svojstvu gubernatora Zagrebačke biskupije. Tada se diže vojska „advokata i zaštitnika zagrebačke crkve“ bana Ulrika II. Celjskog. Pod zapovjedništvom njegova vojskovođe Jana Vitovca utvrda Garić osvojena je i vraćena zagrebačkom biskupu Benediktu. Utvrda ostaje u rukama zagrebačkih biskupa sve do navale Turaka 1539. g. Garić-grad odolijevao je napadima sve do 20. kolovoza 1545. kada pada pod tursku vlast. (Regan, 2011: 30–32) Sačuvana je glavna kula i branič-kula, bedemi, opkop, a vidljivo je i gdje je bio ulaz i most. Naziru se zidovi i temelji nekih zgrada unutar zidina. (Pisk, 2011: 7) Ne može se ne spomenuti kako se upravo u Garić-gradu nalazio i jedan od najstarijih samostana pavlina u Hrvatskoj, samostan pustinjaka sv. Pavla. Pretpostavlja se da su došli sredinom 13. st. Doveo ih je šomođski župan Henrik davši im založnu imovinu, a oni su tamo izgradili skromno obitavalište. Kasnije su od okolnih velikaša i plemića dobili određena dobra te crkvu i samostan proširuju i dograđuju krajem 14. i početkom 15. stoljeća. Mnogi se pavlinski kroničari slažu da je magister Tiburcije osnovao garički samostan i o svom trošku izgradio crkvu. Međutim, u ispravama se to ne vidi te je on bio samo jedan od darovatelja. Samostan je bio vrlo cijenjeno sjedište s osobitim čašćenjem Blažene Djevice Marije. Mnogi plemići pomažu tu crkvu za „spas sebe i svojih“. Crkva je imala i oltar posvećen svetim djevicama i mučenicima: Uršuli, Barbari, Doroteji i Katarini. Pavlini su ostavili brojne tragove djelovanja u kulturi, a osim toga i u vinogradarstvu, stočarstvu, podrumarstvu, vrtlarstvu, ranarstvu (kirurgiji) te travarstvu (ljekarništvu). (Lenac-Brleković, 2011: 199–201) Kao zanimljivost, uz Garić-grad veže se i legenda *Kneginjica i ukleto garičko blago*: „Uvjet da se kneginjicu izbavi ukletve, nije baš lak: treba na Đurđevo, još prije zore, doći do pred Garić, sjesti na poviši kamen, koji se nalazi uz sama gradska vrata, noge položiti na drugi manji i čekati do osvita, kada će se dovaljati ogromna zmijurina. Tada, tada neka junak skupi svu svoju srčanost, ako i ukoliko je ima – i zmiyu poljubi usred srijede čela! Umjesto zmiye stvorit će se pred njim onda divna kneginjica...“ (Lenac-Brleković, 2007: 17)

Na prostoru većeg dijela današnjeg grada Garešnice u 13. stoljeću nalazio se posjed Lukavec. Ovako je opisan njegov položaj: „Taj se posjed nalazio na tlu između Ilove (u gornjem toku Stupčanice), potoka Garića i potoka Leskovca, na kojem je sa sjeverne strane graničio s posjedom istog imena. Kroz to područje tekao je potok

Lokavec i nešto dalje južno utjecao u potok Garić, pa ime posjeda potječe od tog potočića koji u svojoj osnovi ima oblik luka. (...) U 13. stoljeću i kasnije posjednici toga zemljišta su gradski jobagioni: Berisavljevići, Čehovići, Bukanovići i dr.“ (Lenac-Brleković, 2007: 11) Vazalni su plemići sredinom 13. stoljeća držali svoje posade oko Garešnice, ili Lukavca kako se tada nazivalo, koja je bila središte plemićke županije i u kojoj se nalazio županijski grad (castrum). Nadalje, 1277. godine ugarsko-hrvatski kralj darovao je čitavu Garešničku županiju zagrebačkim biskupima. (Strugar, 1996: 80) U 14. stoljeću, točnije 1334. godine, u Lukavcu je izgrađena kapela Blažene Djevice Marije na čijem je mjestu 1446. godine izgrađena crkva Svete Marije. Vjeruje se da je ta crkva preteča današnje župne crkve Pohoda Blažene Djevice Marije čija je izgradnja počela u drugoj polovici 18. stoljeća. Lukovačka župa nestaje prodorom Turaka na ovo područje. (Lenac-Brleković, 2009: 10) Značajan je i povijesni izvor iz 1493. g. Riječ je o darovnici kralja Vladislava Tomi Bakoču Erdödyju kojem su pripali posjedi Stjepana Čupora-Moslavačkog. Bakoč je tom ispravom dobio 75 naselja među kojima je i Lukavec. (Lenac-Brleković, 2007: 11) Na početku 16. st. područje županije postaje biskupsko vlasništvo. Dijelilo se na Gornju i Donju Garešnicu. Donja je Garešnica prostorno bila smještena s lijeve obale potoka Garešnice, oko njegova ušća. Sredinom 16. stoljeća, navalom Turaka, Garešnica, njezina vlastelinstva i trgovišta bila su opustošena. U vrijeme te ratne opasnosti od Turaka od 1540. do 1543. godine hrvatski starosjedioci odselili su na zapad naselivši se u južnom Gradišću u donjoj Austriji te u Ugarskoj. (Strugar, 1996: 80)

Garešnica u ruševinama za vrijeme turskih osvajanja i njezin ulazak u Vojnu krajinu

Kao što je već i spomenuto, u strahu od smrti ljudi počinju bježati pred Turcima, a isto se događalo i u Moslavini. O tome nam govori pop Martinac u glagoljaškom brevijaru: „I dvigoše (se) Turci i obujmaši vsu Grčiju i Bulgariju, Bosnu i Rabaniju (Albaniju), nalegoše na jazik (narod) hrvatski... Tagda že robijahu vse zemlje hrvatske i slovinske (slavonske) do Save i Drave daže do gore Zaprte (Moslavine), vse že dežele kranjske daže do mora robeće harajuće, i domi božije paleće ognjem i oltari gospodnje razdružujuće...“ Značajan je događaj u povijesti 1527. godine kada je u Cetingradu za kralja izabran Ferdinand I. nakon dinastičkih svađa među hrvatskim plemstvom koje se nije moglo odlučiti za Zapolju ili Ferdinada I. Budući da je turska opasnost bila sve bliža, hrvatski su se plemići odlučili pomiriti, a do pomirenja je došlo 1530. godine

na posjedu obitelji Roh u Novim Dvorima, na današnjem garešničkom području. Taj se posjed prostirao na cijelom području između današnjih naselja Trnovitičkog Popovca i Pašijana. Turci se području zapadno od Stupčanice (Ilove) približavaju od 1538. godine. Nakon što su osvojili Dubicu, zauzimaju posjede na desnoj strani te prelaze Savu na području župa Gračenica i Moslavina. Njihovi martolozi plijene, pljačkaju, ruše i odvođe stanovništvo u roblje. U ranu jesen 1540. dopiru do župskog grada Bršljanovac kraj Garešnice kojeg osvajaju te ondje smještaju jaču posadu odakle polaze na pljačkaške pohode. Povijest grada i okolice pratile su borbe i iseljavanja stanovništva sve do 1606. godine kada je uspostavljena granica s Turcima koja ide od rijeke Drave, južno od Vizvara, pored Kloštra Podravnog izbija preko Bilogore na Ciglarski potok te njime ide do utoka u Čazmu, dalje do utoka u Lonju i onda Lonjom do Save. (Lenac-Brleković, 2007: 21–25)

Kakav je bio život u Vojnoj krajini na području Garešnice? Vojne su vlasti u Garešnici naseljavale stanovništvo dviju vjeroispovijesti: katolike i pravoslavce, pri čemu je više bilo katolika. Stizalo je stanovništvo iz Kranjske i Štajerske, a zapovjedni kadar u vojsci činili su isključivo Nijemci. Njih je domaće stanovništvo nazivalo „Švabama“. Mađari i Česi doseljavaju u posljednja dva desetljeća 19. stoljeća. Imigracija Nijemaca i srednjoeuropskih naroda trajala je različitim intenzitetom u sklopu državne politike naseljavanja novoosvojenih pograničnih područja. Životni su uvjeti bili nepovoljni, a vladale su i epidemije kolere, španjolke i tuberkuloze koje su odnijele brojne živote. Uzroci epidemija bili su jednolična prehrana i niski higijenski uvjeti života. Sva zaduženja stanovnika bila su vezana uz vojsku. Ukoliko netko nije obavljao svoje dužnosti, bio je kažnjen. Muškarcima je tako kazna bila odlazak na dežurstvo ili granicu dok bi žene bili kažnjene s 25 šiba ako ne bi na vrijeme napravile domaće poslove. Na godišnje se sajmove išlo najviše u Petrinju. Iz Garešnice se na sajam išlo u skupinama, dakle više obrtnika zajedno. Nakon dolaska, večer uoči sajma, postavili bi se u krug, a u sredini bi bila stoka namijenjena prodaji. Tako bi cijelu noć bdjeli i čuvali svoje blago. Oni hrabriji odlazili bi po stoku u turski vilajet, a zabilježeno je kako su i Turci preko garešničkog područja odlazili po konje u Mađarsku. (Lenac-Brleković, 2007: 26, 27)

Vojna krajina preustrojena je 1746. godine. Tada je ustrojen Varaždinski generalat s dvije regimente: Đurđevačkom i Križevačkom. U Križevačku je ulazilo 12 kapetanija među kojima je bila i Garešnica. Za ovo je razdoblje značajna priča o moslavačkom hajduku Joci Udmaniću. Naime, postojale su priče kako je u žandarmerijskom podrumu jedno vrijeme bio zatočen moslavački hajduk Joco Udmanić. Djelovao je na području od Samoborske i Zagrebačke do Moslavačke gore. Štitio je

siromahe i imao je nekoliko posebnosti, npr. pojavljivao se nenadano prkoseći svojim progoniteljima. Zvali su ga hajdukom „dobra srca“ jer nikada nije ubijao svoje žrtve. (Lenac-Brleković, 2007: 31, 32) Nadalje, u podacima se navodi kako su u vrijeme Vojne krajine u garešničkom kraju živjeli Židovi. Položaj Židova bio je vrlo težak, praćen stalnim zabranama i progonima kroz povijest. Prve odredbe o trajnom naseljavanju Židova u sjevernoj Hrvatskoj ozakonjene su Ediktom o toleranciji i njegovim aneksom *Systematica Gentis Judaicae Regulatio* (1781.-1783.) koji se primjenjivao od 31. ožujka 1783. godine za Ugarsku i Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju. Tim se ediktom poboljšao položaj Židova, zajamčena im je sloboda kretanja i naseljavanja, sloboda vjeroispovijesti, ravnopravnost u školovanju. Međutim, na snazi su ostala ograničenja u izboru zvanja te zabrana da se ne smiju baviti nijednim cehovskim zaštićenim obrtom niti trgovati proizvodima toga obrta, a najstrože im je bilo zabranjeno posjedovanje kuće ili zemljišta. Unatoč krutim ograničenjima, Židovi se počinju naseljavati trajno u Hrvatskoj. Većina ih je dolazila iz mađarskih županija. Gradovi koji su im dopuštali boravak izdavali su posebne dozvole za naseljavanje u kojima su bili navedeni uvjeti kojih su se Židovi morali pridržavati. Iako im je naseljavanje bilo zabranjeno u Vojnoj krajini, oni su opskrbljivali austrijsku vojsku stacioniranu u Vojnoj krajini municijom, barutom, konjskom opremom, hranom i rakijom. Tijekom 1830. – 1848. židovsko je pitanje postalo jedan od važnih predmeta rasprave unutar ugarskog parlamenta te javnosti. Vodeći mađarski političari, kao što je bio Lajos Kossuth, tražili su emancipaciju za Židove u Ugarskoj. Tako je Ugarski sabor 1840. donio članak 29. zvan „de Israelitis“ kojim su Židovi dobili pravo na zanat te im je dopušteno naseljavanje u svim gradovima osim u rudarskim naseljima te stjecanje zemljoposjeda. Hrvatski je sabor 1840. zaključio da Židovima treba „postepeno dati punu ravnopravnost“ i tako omogućio stalno naseljavanje Židova u Hrvatskoj i Slavoniji. Omogućeno je osnivanje židovskih škola pa se 1841. osniva u Zagrebu osnovna škola pri židovskoj općini. (Dobrovšak, 2005: 131–135) U garešnički su kraj dolazili kao sitni trgovci, a zadržali su se do poslije Prvog svjetskog rata u kojemu su u pljačkama znatno stradali. Između dvaju ratova živjelo je nekoliko židovskih obitelji poput obitelji Polaki, Policeri, Singeri. Naročito se u kulturi isticala potonja obitelj, obitelj Miroslava Singera koji je bio aktivan član Društva Hrvatski dom te redatelj predstava. Na cesti od Garešnice prema Pašijanu nalazilo se i staro židovsko groblje, a ogranak Matice hrvatske, nakon osnivanja 1990., pokrenuo je brigu o tom lokalitetu. (Lenac-Brleković, 2007: 42) Spomenuti Hrvatski dom te garešnička crkva pripadaju među najstarije građevine Garešnice koji se grade oko sredine 18. stoljeća. U to se vrijeme otvara i

Župa Pohoda Blažene Djevice Marije u Garešnici

Elementarna škola u Garešnici, točnije 1775. godine. Bila je smještena u Kapetanijskoj stražarnici u kojoj je nastava održavana sve do 1827. kada je sagrađena školska zgrada od kamena, opeke i drveta s pleterom. (Strugar, 1996: 80, 81) Budući da su počeci garešničkog školstva započeli u doba Vojne krajine, ukratko će se iznijeti tadašnje stanje školstva. Vojne se vlasti u Vojnoj krajini počinju više brinuti o školama u 17. stoljeću, ali je nastava bila na njemačkom jeziku. Dvorsko ratno vijeće u Beču brinulo se o novčanim sredstvima za podizanje škola i o njihovom održavanju te o učeničkom redovitom pohađanju škole. Za vrijeme Marije Terezije postavljeni su temelji državnoj školi za narod, čemu je doprinio Opći školski red iz 1774. te naredba Školski sustav iz 1777. godine. Na temelju zakona osnivaju se u sjedištima pukovnija „glavne škole“ s četiri učitelja. „Glavne“ i „gradske“ škole s dva ili tri učitelja osnivaju se u drugim gradovima, dok se u sjedištima župa osnivaju „trivijalne“ škole s jednim učiteljem. Osim ovih škola postojale su i „općinske“ škole s hrvatskim kao narodnim nastavnim jezikom. Temeljna je zadaća „glavnih“ škola bio odgoj valjanih gospodara, vjernih podanika i hrabrih vojnika koji bi bili odani caru. Car Josip II. odredio je 1780. godine da se u svakoj satniji ustroji po jedna njemačka škola u kojima je mjesni župnik besplatno trebao predavati vjeronauk. Ministarstvo rata 8. lipnja 1871. godine objavljuje Propis o nastavi u pučkih učionah u Vojne krajine kojim se uređuje djelovanje osnovnih i drugih škola u Vojnoj krajini. Osnovne su škole

tako bile opće pučke škole koje u pravilu traju šest godina i više pučke škole koje imaju osam razreda. U selima radi produženog obrazovanja postoje opetovnice te se mogu osnivati i privatne škole. Propis je vrijedio sve do ukidanja Vojne krajine i njezina pripajanja Građanskoj Hrvatskoj 15. lipnja 1881. godine. (Strugar, 2007: 72–74)

Garešnica u Bjelovarsko-križevačkoj županiji

Iz razdoblja revolucije koja je zahvatila hrvatske zemlje 1848./1849. godine potječe vrijedan dokument značajan za ovo područje nazvan „Želje občine Belovarske“. Ovaj je dokument važan za razumijevanje ondašnjih političkih i gospodarskih procesa pa će stoga ukratko biti iznesene neke „želje“. Treba istaknuti kako su Zahtijevanja naroda vojne općine Bjelovar samo jedan mali dio pokreta koji je zahvatio Hrvatsko – slavonsku Vojnu krajinu u proljeće 1848.g. Zahtijevalo se djelomično sjedinjenje zajedničke civilne uprave Banske Hrvatske i Krajine te određena liberalizacija uprave. Nadalje, tražila se porezna samostalnost i slobodna eksploatacija okolnih šuma, brzo ukidanje kućnog poreza, slobodno raspolaganje okolnim zemljama te se žale na „kvartir“, pružanje stana časniku, za koji kažu da im pada na teret. Traži se podjela troškova za uzdržavanje učitelja i ukidanje maltarine te ukidanje vjerskih škola. Između ostaloga, Zahtijevanja svjedoče o ravnopravnosti pravoslavne i katoličke vjere pri čemu se tražilo njihovo ravnopravno financiranje. Tražilo se i popravljavanje poštanskih puteva te se zahtijevalo da se zabrani trgovina krajišnicima. (Karaula, 2007: 199, 200) Ukidanjem feudalnih odnosa, u doba Bachova apsolutizma, stvara se nova upravna organizacija Kraljevine Hrvatske i Slavonije kojom su se županije dijelile na podžupanije i upravne kotare. Bjelovarska županija djeluje od 1871. kada je ukinut varaždinski dio Vojne krajine i tada Bjelovar postaje sjedište novoustrojene županije. Bjelovarska se županija 1875. godine podijelila na dvije podžupanije: Bjelovar i Križ. Bjelovar je imao 14 političkih općina, a Križ 11 među koje se ubrajala i Garešnica. Nakon razvojačenja Vojne krajine Hrvatski je sabor počeo raspravljati o novoj organizaciji političke uprave. Tako je u veljači 1886. godine izglasan Zakon o ustroju Županije u uređenju uprave u „županijah i kotarah“. Prema ovom ustroju, koji se počeo provoditi od rujna 1886., bilo je osam županija među kojima i Bjelovarsko-križevačka. U Bjelovarsko-križevačkoj županiji ustrojeno je osam kotara koji su imali 44 političke općine. Kotarevi su bili: Bjelovar, Đurđevac, Koprivnica, Grubišno Polje, Garešnica, Čazma, Križevci i Kutina. Dotadašnji kotar Križ bio je preseljen u Čazmu. U sastavu garešničkog kotara bile su četiri političke općine:

Berek, Garešnica, Hercegovac i Vukovje. U to se vrijeme ustrojavaju sudovi, a u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji bilo je 168 mjesnih sudova. U Bjelovaru je djelovao Bjelovarski sudbeni stol kojeg je sačinjavalo osam kraljevskih kotarskih sudova od kojih je jedan bio u Garešnici. Županijsko je područje bilo podijeljeno i na 11 vojnih kotara među kojima je bio kotar Garešnica. Bjelovarsko-križevačka županija prestajala je postajati 1924. godine, a važno je reći kako je njezin prvi župan bio i prvi predsjednik *Društva hrvatskih književnika*. Riječ je o Ivanu Trnskom, pjesniku i književniku te krajiškom časniku s činom pukovnika. (Lenac-Brleković, 2007: 33, 34)

Kada govorimo o gospodarskim prilikama u ovom razdoblju u Garešnici, nailazimo na podatke da je u Garešnici djelovalo pet paromlinova, a ukupno ih je u županiji bilo 36. Industriju uglavnom čine mlinovi i ciglane. Ističe se Helfertova ciglana koja svjedoči o razvoju opekarske industrije u Garešnici. Od vlasnika silosa spominje se Julijan Vacek, a prije njega djelovao je Ketuški mlin. Postoje i točne brojke trgovačkih i obrtničkih radnji pa je tako Garešnica imala 47 trgovačkih i 85 obrtničkih radnji. Već 1893. godine županiju pogađa veliki problem, problem iseljavanja stanovništva u prekomorske zemlje. Zanimljiv je podatak kako je najveći broj putovnica izdan u Garešnici, čak 460 od ukupno 1 123 putovnice koliko ih je u županiji izdano. Što se tiče zdravstvenih prilika, navodi se kako su od bolesti posebno vladale ospice, hripavac, šarlah, difterija, boginje te druge zarazne bolesti. Posebno se isticala sušica. Velik je broj djece umirao u prvim godinama života i to od pothranjenosti, jednolične prehrane te navedenih bolesti. Te podatke otkriva Matična knjiga umrlih u Garešnici. Tako je broj umrlih 1886. godine bio 63, a najviše je bilo djece. Zanimljivo je kako se u knjigama na području kotara Garešnica bilježi i veći broj samoubojstava, ali i ubojstava. Razlozi tome jesu različiti sporovi u vezi sa zemljištem ili se događaju pod utjecajem alkohola. Važna je 1893. godina kada Garešnica dobiva i prvu ljekarnu. U povijesti Garešnice važnu ulogu zauzima umirovljeni austrougarski kapetan Martin Humljan. On je od 1910. pregovarao o izgradnji željeznice Garešnica – Bjelovar, a i pruga Garešnica – Međurić projektirana je prije Prvog svjetskog rata, međutim gradnja je započela tek 1955. godine. Na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće Garešnica je bila mjesto obrtnika i trgovaca, a spominje se kako je u Garešnici bilo više postolara nego što bi ih moglo opstati. Prva Čitaonica osnovana je 1887. godine pod vodstvom Dragutina Šimunića. *Vatrogasno društvo* osnovano je 1893., no ne znamo koliko je imalo članova ni kakvu su opremu imali. Društvo osnovano neposredno pred početak rata, 1913. godine, bilo je *Društvo za poljepšanje Garešnice*. Djelovanje je započelo sadnjom drvoreda na kojima su vidljive plinske svjetiljke te oblikovanjem parka. Međutim,

sve ove promjene, kao i život u Garešnici početkom Prvog svjetskog rata, polako zamiru. (Lenac-Brleković, 2007: 35–39)

Garešnica od 1914. do 1941.

Osim što gradski život početkom rata zamire, brojni su se Garešćani tada borili na drinskom, galicijskom i sočanskom frontu. Iz rata su se vraćali kao teški invalidi, a neki su prihvatili ideje Oktobarske revolucije poput Josipa Kezele. Župna knjiga ne sadrži imena onih koji su poginuli, a obitelji su za njih dobivale obavijesti s bojišnica sa zahvalom kako su im „sinovi hrabro poginuli za Domovinu“.

Priča o moslavačkom hajduku Joci Udmaniću - Postojale su priče kako je u žandarmerijskom podrumu jedno vrijeme bio zatočen moslavački hajduk Joco Udmanić. Djelovao je na području od Samoborske i Zagrebačke do Moslavačke gore. Štitio je siromahe i imao je nekoliko posebnosti: pojavljivao se nenadano prkoseći svojim progoniteljima. Zvali su ga hajdukom „dobra srca“ jer nikada nije ubijao svoje žrtve.

Uspostavom Države Slovenaca, Hrvata i Srba 1918. godine u čitavoj se zemlji osnivaju Narodna vijeća i straže. Tako je u Garešnici 8. studenog 1918. osnovan Mjesni odbor Narodnog vijeća. Predsjednik mu je bio Branko Sunjaković, potpredsjednik Đorđe Teodorović, poslovođa Nikola Popović, a zapovjednik ustrojene narodne straže Eduard Kanceljak. Međutim, osnivanje Mjesnog odbora nije prošlo bez oružanih sukoba. Noću s 1. na 2. studenoga 1918. godine vojnici i svjetina iz Garešnice i okolice napali su u Garešnici trgovce Mavru Kohn Dragutina, Ljudevita Janeša, Kastla Rudolfa Diamanta te Ermana Bajera. Kohnu i Kastlu opljačkani su dućani, a kuće zapaljene. Kotar u Garešnici izvješćuje kako je pobuna bila potpomognuta zelenim kadrom. Pobuna je ugušena tako da je veliki župan Bjelovarsko-križevačke županije poslao četu od 60 ljudi. Većina je buntovnika ubijena, a 66 osoba je uhićeno zbog pljačke te odvedeno u Bjelovar. U garešničkom su kotaru organizirane samo tri narodne straže: u Hercegovcu (20 stražara), Velikim Zdencima (12 stražara) i Garešnici (30 stražara). Narodna straža nije dugo opstala. Naime, raspala se već 24. studenog 1918. godine jer je prema mišljenju kotarske oblasti garešnička narodna straža bila zaražena boljševizmom. (Lenac-Brleković, 2007:40) Značajan događaj naše povijesti zabilježen je 1. prosinca 1918. godine. Naime, tada delegacija predvođena Svetozarom Pribičevićem predstavlja regentu Aleksandru „Adresu“ koju je pročitao potpredsjednik Narodnog vijeća Ante Pavelić. Regent Aleksandar ju je ratificirao te je došlo do

ujedinjenja Države SHS i Kraljevine Srbije u Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca. Sva je vlast bila u rukama regenta te beogradskog dvora. Narod je ujedinjenje pozdravio nezadovoljstvom. Tako su se 5. prosinca na trgu u Zagrebu okupile pristaše kraljevstva na skupu u čast novoj državi gdje su se mogle čuti protuhrvatske parole. Hrvatski je narod istoga dana održao skup na kojemu je kritizirao Kraljevstvo. Policija je napala građane, ranila i ubila one koji su zapamćeni kao „Prosinačke žrtve“. Nepravda je bila vidljiva i u gospodarskom smislu kada je Beograd izdao naredbu kojom je razmjena krune i dinara bila 4:1 u korist dinara. Podjela zemlje išla je u korist srpskim seljacima, a hrvatski su seljaci morali sakrivati stoku kako im se ne bi naplaćivali porezi na posjedovanje stoke. Razdoblje u novoj Kraljevini SHS, što se tiče garešničkog kraja, bilo je obilježeno stalnim nemirima i bunama. Posebno je težak za Garešnicu bio rujan 1920. godine. Tada započinje pobuna seljaka zbog popisa o oduzimanju konja za srbijansku vojsku kao ratnu odštetu. Ljudi su noću odlazili u Veliku Pisanicu koja je bila središte pobune koja se proširila do Nove Rače. Seljaci su tražili od garešničkog bilježnika popise kako bi ih spalili, a pri tome su zapalili i sliku kralja Karađorđevića. Žandari su seljake uhvatili i odveli u žandarmeriju gdje su ih zlostavljali te predali sudu u Bjelovar gdje su im izrečene kazne. Kako je već prije navedeno, 1924. godine dolazi do ukidanja županija i Hrvatska biva podijeljena na oblasti. Garešnica tada pripada Osječkoj oblasti. Ukidanjem Vidovdanskog ustava 1929. godine dolazi do nove podjele kojom su hrvatske zemlje podijeljene na Primorsku i Savsku banovinu koje su se dijelile na kotare, a oni na općine. U Banskom vijeću Savske banovine nalazio se i predstavnik kotara Garešnica, a to je bio Tomo Vojković iz Ilovskog Klokočevca. U tom razdoblju, točnije 1931. godine, kotar Garešnica imao je 29 995 stanovnika. (Lenac-Brleković, 2007: 44, 45)

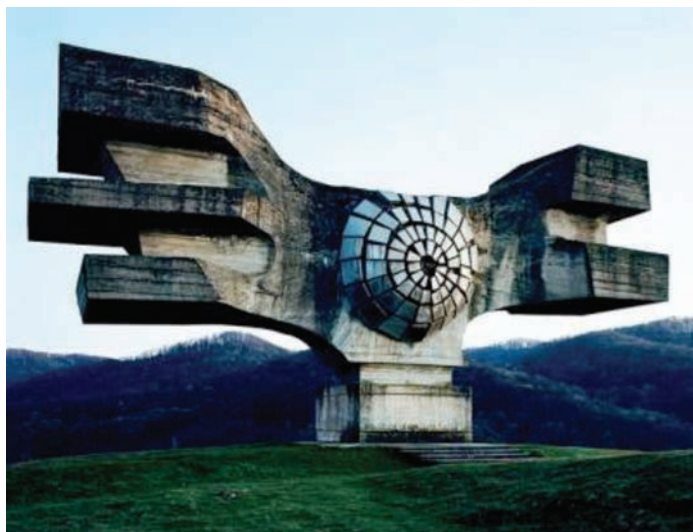
I u ovom razdoblju dolazi do osnivanja društvenih organizacija. Učitelj Josip Šterk osniva Crveni križ koji pomaže nemoćne i siromašne ljude i učenike slabog imovnog stanja. Pri Vatrogasnom društvu formirala se i Limena glazba, a velik se broj starijih i mlađih ljudi okupljao u Hrvatskom sokolu. To je društvo njegovalo ne samo športske već i kulturne aktivnosti. U ovo vrijeme osnutka društvenih organizacija djelovala je Hrvatska seljačka stranka koja je imala veliki značaj i u Garešnici. O tome svjedoče i dolasci Stjepana Radića, a ta velika odanost nije čudna jer je garešnički kraj u to vrijeme bio poljoprivredni. Tako su se seljaci divili Stjepanu Radiću, priznavali ga kao vođu te dolazili na njegove skupove. Radić je poznao garešničke prilike o čemu svjedoče njegove riječi sa 16. sjednice Oblastne skupštine Zagrebačke oblasti koja je održana 19. travnja 1927. : „Dosadašnji ministar saobraćaja nam je to priznao, kad je

rekao da imamo puteve u Centralnoj Africi. I mi imademo na kilometre takove loše ceste, tako u Garešnici na putu prema Hercegovcu cesta je tako loša, da se ni popravljati ne da, već da bi se morala iznova raditi.“ Stjepan Radić bio je u Garešnici mjesec dana prije atentata na Skupštini u Beogradu. Njegov posjet 17. svibnja 1928. godine popratilo je desetak tisuća ljudi koji su ga slušali pred Sokolskim domom. Dakle, najjača politička stranka u garešničkom kotaru bila je Hrvatska seljačka stranka. Ona je 30-ih godina 20. stoljeća imala 102 predstavnika, a najistaknutiji su predstavnici Tomo Mađerić, Tomo Vojković, Milko Dubravac te Mirko Račan. Djelovale su još dvije stranke: Jugoslavenska radikalna zajednica te Samostalna demokratska stranka. Iz garešničkog se kotara kao član Jugoslavenske radikalne zajednice spominje Petar Branković. O članovima Samostalne demokratske stranke također se ne zna mnogo pa se kao član te stranke navodi jedino Lazo Zdjelar. (Lenac-Brleković, 2007: 47–51)

Garešnica između NDH i partizanskog pokreta

Prije nego se iznesu najvažniji događaji garešničkog područja ovog dijela povijesti, ukratko će biti riječi o fašizmu i komunizmu čije su ideje obilježile ovo razdoblje. Fašizam se isprva javlja kao kulturni, a kasnije i kao politički pokret. Fašizam je propovijedao hijerarhiju rasa, naroda i pojedinaca te je odbacivao ideje o jedinstvenoj ljudskoj vrsti pri čemu bi svi imali jednaka prava. Njegove su ideje bile da oni vrjedniji ljudi imaju pravo širiti svoj životni prostor na uštrb onih manje vrjednijih. Čak se one nepoželjne rase opisivalo kao bakterije ili viruse koje treba odstraniti. Što se tiče komunizma, on je od početka djelovanja, od prve polovice 19. st., zagovarao eksproprijaciju vladajuće klase i preraspodjelu društva. Komunisti su težili besklasnom društvu te ukidanju privatnog vlasništva. Komunisti su neprijateljske klase progonili samo do onog trenutka do kojega su one predstavljale stvarnu ili zamišljenu opasnost za režim dok je fašizam težio uništenju rasnog neprijatelja neovisno o njegovoj političkoj snazi. (Bekić, 2012: 38, 39)

Za vrijeme NDH Zakonskim odredbama za obranu naroda progoni i ubojstva postaju uobičajeni. Početkom srpnja 1941. godine Državno ravnateljstvo za ponovu izdaje posebne upute kotarskim predstojnicima o formiranju posebnih ureda za iseljavanje u kotarskom središtu. Kotarski su predstojnici imali još jedan zadatak, a to je bilo određivanje i pripremanje mjesta tzv. sabirališta za polazni boravak iseljenika. Na području kotara Garešnica Ured za iseljavanje osnovan je 10. srpnja 1941. godine. Ispostava Ureda za iseljavanje u Garešnici uspostavljena je u Vukovju, općini koja je brojila najviše Srba u kotaru. Iz

Spomen revoluciji naroda Moslavine u Podgariću

tog će se razloga iseljavanju Srba ovdje posvetiti najviše riječi. Za općinu Garešnica načinjen je i popis radnji čiji su vlasnici Srbi. Vidljivo je da većinu trgovina u Garešnici i okolici čine lokalni Srbi. Prvi koji su trebali biti iseljeni bili su pravoslavni svećenici. S područja Garešnice, u noći s 10. na 11. srpnja, uhićeni su Joakim Babić, monah i paroh iz Velikog Pašijana, Stevan Gvozdić, paroh iz Vukovja, Milivoj Stepanov, paroh iz Stupovače, Jovan Mračkovsky, paroh iz Bršljanice te Jovo Surčinsky, paroh iz Velikih Zdenaca. Tijekom srpnja iz općine Vukovje iseljeni su i imućniji trgovci, seljaci, učitelji, umirovljeni oružnici, lugari te solunski dobrovoljci. (Škiljan, 2012: 155–157) Ipak, masovna su uhićenja započela u kolovozu 1941. godine. Najmasovnija su uhićenja i iseljavanja trebala biti provedena na području kotara Garešnica, gdje je Srba bilo najviše. Uhićenja su započela 21. i 22. kolovoza 1941., a protekla su bez incidenata. S područja kotara u Bjelovar je dopremljena 531 osoba. O uhićenju svjedoče i riječi Dane Mudrića iz Male Bršljanice: „Došli su poslijepodne, troje ili četvero ustaša. „Kupite sve što možete“, rekli su nam. Do Garešnice smo išli u svojim kolima s ustašama u pratnji, a odonuda do Bjelovara vlakom. U logoru nas je bilo puno, bilo nas je iz svih srpskih sela, a nosili smo kruha, mesa, posteljinu i robu. Kad smo došli u logor nisu nas pregledavali. Sjećam se da smo spavali na podu u paromlinu i bili smo samo u logoru. Iz logora ni makac. Ondje nisu nikoga tukli.“ (Škiljan, 2012: 158, 159) Postoje i podaci kako su brojni pisali skupne molbe za neiseljavanje iz njihovih domova. Posebnost je i ta da su zatočeni Srbi s područja Garešnice vraćeni kućama prije iseljavanja. Razlog tome nisu molbe već činjenica da Nijemci nisu više željeli prihvaćati Srbe u Srbiju. (Škiljan, 2012: 169)

Značajan događaj ovog dijela povijesti jest partizanski ustanak u Moslavini koji počinje u jesen 1941.

godine. Ustanak vode uglavnom predratni komunisti, a postojale su dvije postrojbe: za zapadni dio Moslavine (Ivanić Grad i Čazma) te za istočni dio (Garešnica). Krajem prosinca ujedinili su se u Odred „Sloga“. Prvu oružanu akciju imali su 23. prosinca 1941. na jednu domobransku stražu. Krajem 1941. godine središta ustanka bila su mahom srpska sela pa se postupno u partizanski pokret sve više uključivalo Srbe i one koje su pristizali iz Slavonije te okolice Zagreba. Odnos Srba i Hrvata partizana bio je česta tema rasprava. O tome odnosu najbolje svjedoče riječi sa savjetovanja komunista 17. veljače 1944. godine: „Kod nas se osjeća, naročito u Garešničkom kotaru da ti Srbi nisu oduševljeni kao što su bili u početku nego se među njima osjeća neka nelagodnost, oni ne osjećaju za taj pokret.“ Partizanski napad na Garešnicu zabilježen je 15. rujna 1944. te se to smatralo oslobođenjem. Međutim, pokušaji partizanskog zauzimanja bilježe se i ranije, osobito 12. veljače 1943. godine. Rat je na ovom području završio 4. svibnja 1945. godine kada je Jugoslavenska armija zauzela Garešnicu, Kutinu, Čazmu i ostala mjesta. Spomenici NOB-a na području grada Garešnice bilježe 278 žrtava u četiri godine fašističkog terora. Međutim, novija istraživanja govore o prešućivanim žrtvama pa se navode 363 žrtve od kojih dvije trećine pripadaju vremenu nakon potpisane kapitulacije. (Lenac-Brleković, 2007: 54–56)

Najznačajniji spomenik koji svjedoči o ovom razdoblju jest Spomenik revoluciji naroda Moslavine u Podgariću. Taj je spomenik ujedno i najvrjedniji spomenik ovog kraja. Spomenik je djelo Dušana Džamonje, a otkrio ga je Josip Broz Tito 9. rujna 1967. godine. U središtu Garešnice nalazi se Spomen-dom zdravlja kojeg je podigao narod i SUBNOR¹ bivšeg kotara Garešnice. Podignut je u čast borcima NOB-a i žrtvama fašističkog terora poginulim 1941.–1945. godine. Vanjsko obilježje, lik borca s puškom, u suradnji s akademskim kiparom Antunom Augustinčićem izradio je akademski kipar Grga Antunac. U predvorju Spomen-doma nalaze se dvije velike slike u fresko-kazein tehnici, a autor je akademski slikar Frane Baće. Na slikama je prikazan početak oružane revolucije i suradnja naroda s partizanima u garešničkom kraju. (Vodič kroz Moslavinu, 1982: 17, 18)

Razdoblje 1950-ih godina razdoblje je pristupa samoupravnim promjenama. U tadašnjoj Jugoslaviji to je

1 SUBNOR - **Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata Jugoslavije** bila je jedna od društveno-političkih organizacija u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji (SFRJ). Osnovan je u Beogradu 30. rujna 1947. godine kao društveno-politička organizacija koja je okupljala sve borce Narodnooslobodilačkog rata (NOR), sudjelovala u borbi za izgradnju socijalizma i za očuvanje tekovina NOB-a. (http://hr.wikipedia.org/wiki/Savez_udru%C5%BEenja_boraca_narodnooslobodila%C4%8Dkog_rata_Jugoslavije, 1.8.2014.)

razdoblje bilo iznimno teško. Došlo je do opće društvene krize zbog političkog pritiska istočnog bloka, ekonomske blokade, problema u provođenju prvog petogodišnjeg plana te pada poljoprivredne proizvodnje koji je bio uvjetovan kolektivizacijom. Vlast je krenula s reformama pa je tako privreda zadržala stari državni mehanizam, ali ga se namjeravalo demokratizirati i deetatizirati

Najznačajniji spomenici u čast žrtava fašističkog terora - Spomenik revoluciji naroda Moslavine u Podgariću - taj je spomenik ujedno i najvrjedniji spomenik ovog kraja. Spomenik je djelo Dušana Džamonje, a otkrio ga je Josip Broz Tito 9. rujna 1967.g. U središtu Grešnice nalazi se Spomen-dom zdravlja kojeg je podigao narod i SUBNOR bivšeg kotara Garešnice.

uspostavljenjem organa radničkog samoupravljanja. Narodna skupština FNRJ donijela je 27. lipnja 1950. Osnovni zakon o upravljanju državnim privrednim poduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva, a poznat je kao „Zakon o predaji tvornica na upravljanje radnicima“. Tako su potvrđeni radnički savjeti koji su imali određene ovlasti unutar radnih kolektiva, ali su granice ipak bile ograničene uputama Partije. Važno je reći kako je u poslijeratnom razdoblju, po uzoru na SSSR, stvorena jaka država s centralizacijom svih političkih, privrednih i društvenih funkcija. (Holjevac-Tuković, 2004: 131–133)

Život nakon rata bio je prije svega obrušen na Katoličku crkvu. Neugodnih situacija nije nedostajalo ni u Garešnici. Zabilježeno je kako je uz mladu misu Milivoja Labudića sve ono što je bilo pripremljeno za mladomisni ručak bilo oduzeto. Nakon mise orguljaš Slavko Rupert bio je odveden u zatvor. I sam garešnički župnik Mato Halauš bio je zatvoren na 10 godina. Iako je bio pomilovan nakon sedam godina odsluženih u Staroj Gradiški, kad se vratio s robije bio je stalno pod prismotrom. Vjernici su sve manje dolazili na mise, a u školama su ispitivana i popisivana djeca koja su išla na vjeronauk. Ta se praksa održala sve do 60-ih godina prošlog stoljeća na garešničkom području. Tih 60-ih godina velik broj ljudi odlazi u zapadnoeuropske zemlje na privremeni rad koji je postao stalan. Dvadesetak godina poslije Garešnica je nazvana „urbanom gljivom“ od strane Josipa Badalića, autora knjige *Moslavacke razglednice*. (Lenac-Brleković, 2007:57-60) Šezdesetih se godina, točnije 1963., otvara današnja zgrada Osnovne škole. U njezinom je sastavu osam područnih škola u: Garešničkom Brestovcu, Zdenčacu, Velikom Pašijanu, Tomašici, Hrastovcu, Kapelici, Kaniškoj Ivi te Velikom Vukovju. (Strugar, 1996: 81) U garešničkoj općini prema popisu stanovništva iz 1981. godine živjelo je 19 093

stanovnika, a sama Garešnica imala je oko 4000 stanovnika. Prije svega taj se kraj razvija zahvaljujući poljoprivrednom i šumskom potencijalu. Izgrađeni su objekti drvne, metaloprerađivačke, grafičke i tekstilne industrije te industrije građevnog materijala. Na kulturnom području jača interes za amatersko stvaralaštvo, naročito folklor te dramu. Od sportova razvija se nogomet, šah, atletika, streljaštvo, odbojka, a osniva se i Zajednica ribolovnih društava koja objedinjuje rad svih ribolovnih društava. (Lenac-Brleković, 2007: 61)

Osamdesetih godina dolazi do raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Nakon smrti Edvarda Kardelja 1979. i Josipa Broza Tita 1980. godine provode se političke i ekonomske mjere. Međutim, SFRJ je obuhvatila teška ekonomska kriza. Došlo je do devalvacije dinara te zabrane uvoza mnogih proizvoda široke potrošnje što je rezultiralo socijalnim i etničkim problemima u ekonomski manje razvijenim područjima.

Ponukano novim događajima, raspadom komunističkog režima, u Garešnici dolazi do življeg političkog gibanja. Krajem 1989. godine u obiteljskoj kući Pintarić sastaje se skupina za osnivanje Hrvatske demokratske stranke. Ogranak te stranke sastao se 20. siječnja 1990. godine, a 28. siječnja stranka je registrirana na republičkoj razini pa se taj datum uzima kao dan osnivanja mjesnog ogranka Garešnica. U travnju 1990. održani su višestranački izbori na kojima su sudjelovale tri stranke: Savez komunista – Stranka demokratskih promjena, Hrvatska demokratska stranka te Hrvatska demokratska zajednica. Pobjedu je odnijela Hrvatska demokratska stranka. Početkom lipnja 1990. godine osnovana je Skupština općine Garešnica koja je brojala 60 vijećnika. Njezin predsjednik izabran je 28. lipnja 1990. godine, a to je bio Ilija Sedlić. (Lenac-Brleković, 2007: 61, 62)

Od Domovinskog rata do danas

Odlukom Skupštine općine Garešnica 1. siječnja 1991. dolazi do kadrovske promjena u Štabu teritorijalne obrane s ciljem preustroja tog resora u pripremi obrane Republike Hrvatske. Zbog sigurnosti policije, pučanstvo Garešnice potporom poduzeća sudjeluje u izgradnji gradobrana. Prva skupina okuplja se 28. lipnja 1991., a od nje je formirana I. satnija Zbora narodne garde. Prvi ciljevi bili su im osiguranje Garešnice, važnijih pravaca i objekata. Polovicom srpnja ta postrojba ulazi u sastav 56. samostalnog bataljuna Kutina. Zajedno sa snagama MUP-a osiguravala se pomoć u ljudstvu i tehnicu na potrebnim mjestima. Jedna veoma značajna akcija dogodila se u rujnu 1991. godine, a vezana je uz vojarnu Polom i skladište u Doljanima gdje je bilo 400 pripadnika neprijateljske

Garešnica danas

vojske. Združenim snagama MUP-a i ZNG-e Garešnice i Kutine zarobljene su velike količine streljiva, oružja i opreme koja je kasnije raspoređena za potrebe ratišta. U toj veoma značajnoj akciji poginuo je Josip Pleša, a teško su ranjeni Darko Šagovac, Dražen Duk i Branko Džoglović. Garešnica je bila veoma aktivna u pomoći ostatku Hrvatske. Tako je Skupština općine Garešnica u više navrata tijekom rujna i listopada otpremala hranu, oružje i streljivo prema Slavoniji, osobito za obranu Osijeka i Vukovara. Udruge Garešnice organizirale su prikupljanje novca za nabavu kaciga. Protuzračna obrana više je puta uspješno djelovala protiv neprijateljskih zrakoplova koji su pokušali raketirati Garešnicu. Budući da je bila u blizini bojišta (Grubišno Polje, Pakrac, Daruvar), Garešnica je na početku rata dobila ratnu bolnicu. Brojni dragovoljni davatelji darivali su krv dok su se za opremu bolnice brinuli građani zaposleni u inozemstvu. Na Božić 25. prosinca 1991. godine izlazi list *Garički osvjet* koji donosi zbivanja na ratištu. Branitelji su ga na bojišnici primili na Badnjak, a list im je uz kolače i sokove dostavljen na zapadnoslavonskoj bojišnici u selo Brezine. Branitelji su tako osjetili da se brine o njima, a dodatno je to upriličio i garešnički župnik Slavko Patrlje koji im je poslao krunice. Dolaskom Unprofora i otvaranjem Unpa zone, 73. samostalna garešnička bojna je 7. srpnja razvojačena i od tada je bila u pričuvi. Najveći je dio pripadnika I. satnije sudjelovao u operaciji *Bljesak* u oslobođenju pravca sela Kričke – Kovačevac, Bjelanovac – Čaglić – Bukovčani. Ova je zadaća izvršena bez gubitaka. Prva satnija sudjelovala je i u operaciji *Feniks* u istočnoj Slavoniji pri čemu je zadatak bio organiziranje obrane Gudinci sa spremnošću izlaska na državne granice. Danas u spomen Domovinskog rata djeluju udruge koje skrbe za svoje članove te angažirano rade. To su sljedeće: Udruga udovica i roditelja branitelja Domovinskog rata, Klub I. satnije, Hrvatski vojni invalidi Domovinskog rata te Udruga

hrvatskih veterana Domovinskog rata. (Lenac – Brleković, 2007: 63–66)

Godine 1990. održani su prvi višestranački izbori u Republici Hrvatskoj gdje pobjedu odnosi Hrvatska demokratska zajednica na čelu s dr. Franjom Tuđmanom. Nakon te pobjede izabran je za predsjednika predsjedništva SRH. Upravo on bio je vrhovni zapovjednik te je vodio obranu Republike Hrvatske u Domovinskom ratu, a 1992. godine izabran je i za predsjednika Republike. Konstituiranjem Sabora, donosi se Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj. Ustrojena je tada, među ostalima, i Bjelovarsko-bilogorska županija. U toj je županiji Garešnica općina od 1993., a status grada dobiva 17. siječnja 1997. godine. Prvi gradonačelnik bio je Ivan Čajsa. (<http://www.garesnica.hr/o-gradu/garesnica-kroz-povijest/>, 28.7.2014.) Garešnica danas obuhvaća 23 naselja, a prema popisu stanovništva iz 2011. u njima živi 10 472 stanovnika. (<http://www.garesnica.hr/o-gradu/garesnica-danas/>, 28.7.2014.)

Garešnica ima značajno mjesto u gospodarstvu Bjelovarsko-bilogorske županije. Poljodjelsku proizvodnju zastupa *Ratarstvo*, drvenu industriju *DK Brestovac* u Garešničkom Brestovcu, tekstilnu industriju *Modea*, građevinarstvo i graditeljstvo *Finag* i *SKM*, grafičku djelatnost *Bakrotisak* itd. U općini Garešnica 40% aktivnog stanovništva zaposleno je u industriji, 26% u poljoprivredi, 7% u obrtništvu i osobnim uslugama, a 4% u trgovini. (Strugar, 1996:81) Ono po čemu se danas garešnički kraj posebno ističe jest njegovo bogato lovno područje zahvaljujući konfiguraciji tla – šumovitim brdima, prostranim njivama i livadama s gajevima, rijekama, potocima i ribnjacima. Tako je područje općine Garešnica sve poznatije po lovu i ribolovu te ujedno i idealno okupljalište brojnih domaćih i stranih lovaca i ribiča. Sve veće značenje danas se pridaje i turizmu. (Vodič kroz Moslavinu, 1982: 18)

Zaključak

Kroz ovaj se rad može vidjeti kako su se povijesne okolnosti odrazile na grad Garešnicu. Najviše su traga ostavila turska osvajanja koja su dovela do brojnih iseljavanja stanovnika. Može se reći kako su iseljavanja pratila povijest grada i nadalje – naročito krajem 19. stoljeća te 60-ih godina 20. stoljeća. Osim toga, tešku su sudbinu na ovom području proživjeli Srbi koji su 1941. godine bili iseljeni s područja Garešnice. Iz tog su razdoblja sačuvani najznačajniji spomenici garešničkog područja – Spomen revoluciji naroda Moslavine te Spomen-dom zdravlja. Ako bi se pitalo koje su to djelatnosti naročito bile razvijene u ovom kraju, to su svakako poljoprivreda

i obrtništvo, što je vidljivo kroz cijelu garešničku povijest. Upravo je ta velika poljoprivredna djelatnost imala veliki utjecaj na odanost Stjepanu Radiću koji se često osvrtao na garešnički kraj. Življe političko zbivanje u bližoj povijesti započinje 1989. godine koje je demokratskim zbivanjima rezultiralo statusom grada 17. siječnja 1997. godine. Burna je garešnička povijest tako ostavila traga u cjelokupnoj povijesti: od legende o imenu, preko „hajduka dobra srca“ Joce Udmanića, partizanskog ustanka u Moslavini 1941. do akcije oslobođenja vojarne i skladišta u Doljanima 1991. godine što je pomoglo ratištu cijele Hrvatske.

Summary

Marina Miletić, Garešnica from the 12th century onwards

The paper will discuss the history of Garešnica, including the legends of its origin, dating back to the 12th century until present times. It will be shown in which way the Turkish conquests influenced the Garešnica area. Furthermore, the situation of Garešnica as one of the districts of Bjelovar-Križevci county will be discussed, as well. Also, the paper will show how the two world wars, NDH and socialism influenced the development of the area. Another subject dealt with in this paper is the development of democracy and its vivid political events from 1989. In the last part of the paper, the significance of Garešnica in the Homeland War and obtaining the status of the city will be further explained.

Literatura

1. Bekić, Janko, 2012. *Pitanje zločina: liberalizam, komunizam, fašizam*, Institut za međunarodne odnose u Zagrebu, No. 10, Zagreb, str. 38.- 42.
2. Dobrovšak, Ljiljana, 2005. *Emancipacija Židova u Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji u 19.stoljeću*, Radovi – Zavod za hrvatsku povijest, Vol.37, Zagreb, 125.-143.
3. Karaula, Željko, 2007. „*Zahtjevanja naroda*“ *obćine Belovarske pisane 31.svibnja 1848.godine*, Podravina, Vol.6, No.11, Koprivnica, str. 198.-204.
4. Kovačević, Dražen, 2005. *Moslavačke legende i predaje*, Spiritus Movens d.o.o., Kutina.
5. Holjevac Tuković, Ana, 2004. *Društveno – gospodarske reforme 1950.-1952. i njihov odraz na upravu Narodne Republike Hrvatske*, Arhivski vjesnik, No. 46, str. 131.-146.
6. Lenac-Brleković, Ruža, 2007. *Garešnica – od „gara“ do grada*, Spiritus Movens d.o.o., Kutina.
7. Lenac-Brleković, Ruža, 2009. *Župa Pohoda Blažene Djevice Marije svetoj Elizabeti u Garešnici*, Spiritus Movens d.o.o., Kutina.
8. Lenac-Brleković, Ruža, 2011. *Pavlini u Gariću*, Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, No 4, Zagreb, str. 195.-203.
9. Pisk, Silvija, 2011. *Toponim Garić u povijesnim izvorima*, Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, No 4, Zagreb, str. 1.-14.
10. Regan, Krešimir, 2011. *Plemićki grad Garić*, Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, No 4, Zagreb, str. 15.-62.
11. Strugar, Vladimir, 1996. *Bjelovarsko – bilogorska županija*, Prosvjeta d.d., Bjelovar.
12. Strugar, Vladimir, 2007. *Počeci i razvoj školstva u Bjelovaru od 1761. do danas*, Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, No 4, Zagreb, str. 71.-97.
13. Škiljan, Filip, 2012. *Prisilno iseljavanje Srba iz Moslavine 1941.godine*, Historijski zbornik, Vol.65., Zagreb, str. 149.-169.
14. *Vodič kroz Moslavinu*, 1982. „Vjesnik“, Agencija za marketing, Zagreb.

Internetski izvori

1. http://www.garesnica.hr/fds/my_downloads/Prostorni%20plan/0.%20obrazlozenje.pdf (28.7.2014.)
2. <http://www.garesnica.hr/o-gradu/garesnica-kroz-povijest/> (28.7.2014.)
3. <http://www.garesnica.hr/o-gradu/garesnica-danas/> (28.7.2014.)
4. http://hr.wikipedia.org/wiki/Savez_udru%20C5%BEenja_boraca_narodnooslobodila%208Dkog_rata_Jugoslavije (1.8.2014.)